

OILADA KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Mamedova Maftuna Muxidinovna

Bixoro davlat pedagogikaga instituti Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15093738>

Annotatsiya. Maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlarining rivojlanishi haqida ma'lumot beriladi, Jumladan maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning maktabga tayyorgarlik jarayonida sodir bo'ladigan psixologik o'zgarishlar, haqida ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Kichik maktab yoshi, Shaxsiy tayyorgarlik, intellektual tayyorgarlik, o'quv faoliyatiga tayyorgarlik, harakat tayyorgarligi, psixik faollik.

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE IN THE FAMILY

Abstract. The article provides information about the development of psychological characteristics of children of junior school age, including the article provides information about psychological changes that occur in the process of preparing children of junior school age for school.

Key words: Junior school age, Personal training, intellectual training, preparation for educational activities, movement preparation, mental activity.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В СЕМЬЕ

Аннотация. В статье представлена информация о развитии психологических особенностей детей младшего школьного возраста, в статье Джумладан освещаются психологические изменения, происходящие в процессе подготовки детей младшего школьного возраста к школе, информация о.

Ключевые слова: Возраст макатаба младшего возраста, Личная подготовка, Интеллектуальная подготовка, Подготовка к учебной деятельности, Готовность к действию, Психическая активность.

Maktabga kirish bola hayotidagi yangi yosh davrining boshlanishini - boshlang'ich maktab yoshining boshlanishini anglatadi, uning etakchi faoliyati o'quv faoliyatiga aylanadi. L. S. Vygotskiy boshlang'ich maktab yoshida intellektning jadal rivojlanishini ta'kidlagan.

Fikrlashning rivojlanishi, o'z navbatida, idrok va xotirani yuqori sifatli qayta qurishga, ularni tartibga solinadigan, ixtiyoriy jarayonlarga aylantirishga olib keladi.

Bolalar kuzatadigan, o'ylaydigan, qiladigan har qanday narsa ularga hissiy jihatdan rang-barang munosabatni keltirib chiqaradi.

Ikkinchidan, boshlang'ich maktab o'quvchilari o'zlarining his-tuyg'ularini qanday ushlab turishni, tashqi ko'rinishini nazorat qilishni bilishmaydi, ular quvonchni ifoda etishda juda tezkor va ochiqchasiga.

7-8 yoshli bola odatda aniq toifalarda o'ylaydi. Keyin rasmiy jarayonlar bosqichiga o'tish sodir bo'ladi, bu umumlashtirish va mavhumlashtirish qobiliyatining ma'lum bir rivojlanish darajasi bilan bog'liq. O'rta bo'g'inga o'tish davrida bolalar mustaqil ravishda mulohaza yuritishni, xulosalar chiqarishni, taqqoslashni, tahlil qilishni, xususiy va umumiy topishni, oddiy naqshlarni o'rnatishni o'rganishlari kerak. Agar 1-2-sinf o'quvchilari birinchi navbatda ob'ektning harakatini (nima qilayotganini) yoki uning maqsadini (nima uchun) tavsiflovchi tashqi belgilarni ajratib ko'rsatsalar, unda 3-4-sinfga kelib, o'quvchilar allaqachon ta'lim jarayonida shakllangan bilim va g'oyalarga tayanishni boshlaydilar.

Kichik maktab o'quvchisi o'z rivojlanishida alohida mavzuni, hodisani tahlil qilishdan ob'ektlar va hodisalar o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qilishga o'tadi. Bolaning atrofdagi hayot hodisalarini tushunishi zarur shartdir.

O'quvchilar sabab-oqibat munosabatlarini tushunishda alohida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Yosh bolalar uchun sababdan sababga ko'ra aloqani o'rnatish osonroq. Bu tushunarli: sababdan oqibatlarga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik o'rnatiladi, faktlarni teskari tartibda ko'rib chiqish bolada ko'pincha hal qila olmaydigan turli sabablarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Nazariy fikrlashning rivojlanishi, ya'ni tushunchalardagi fikrlash, boshlang'ich maktab yoshining oxiriga kelib, kognitiv faoliyatni va boshqa odamlarga va o'ziga bo'lgan munosabatlarning mohiyatini o'zgartiradigan aks ettirishning paydo bo'lishiga yordam beradi (tushunchalarning mohiyatini o'rganish deyiladi).

O'rganish ta'siri ostida xotira ikki yo'nalishda rivojlanadi:

— og'zaki-mantiqiy, semantik yodlashning roli va ulushi kuchayadi (visual-majoziy bilan taqqoslaganda);

— bola o'z xotirasini ongli ravishda boshqara bilishi va uning namoyon bo'lishini tartibga solish qobiliyatini egallaydi (yodlash, ko'paytirish, eslash). Birinchi signal tizimining nisbiy ustunligi tufayli yosh o'quvchilar vizual-majoziy xotirani yanada rivojlantiradilar.

Bolalar aniq ma'lumotlarni xotirada yaxshiroq saqlaydilar: voqealar, shaxslar, narsalar, faktlar, ta'riflar va tushuntirishlardan ko'ra. Ular semantik aloqalarni bilmasdan, mexanik takrorlash orqali yodlashga moyil. Ular ko'pincha matnni so'zma-so'z yodlab olishadi.

Buning sababi shundaki, yosh o'quvchi yodlash vazifalarini qanday farqlashni bilmaydi (nimani so'zma-so'z eslab qolish kerak va umumiy ma'noda nimani o'rgatish kerak va h.k.).

U hali ham nutqni yaxshi bilmaydi, matnni o'z so'zlari bilan takrorlashdan ko'ra hamma narsani yodlash osonroq.

Bolalar hali semantik yodlashni qanday tashkil qilishni bilishmaydi: materialni semantik guruhlariga bo'lish, yodlash uchun kuchli nuqtalarni ajratib ko'rsatish, matnning mantiqiy rejasini tuzish. O'rta bo'g'inga o'tish uchun bolalar ma'no, materialning mohiyatini, dalillarni, mantiqiy fikrlash sxemalarini yodlash va takrorlash qobiliyatini shakllantirishi kerak.

Bolalarga materialni yodlash uchun maqsadlarni to'g'ri belgilashni o'rgatish juda muhimdir. Yodlashning samaradorligi motivatsiyaga bog'liq. Agar boshlang'ich maktab o'quvchisi materialni ma'lum bir o'rnatish bilan yodlasa, unda bu material tezroq eslab qolinadi, va u uzoqroq eslab qoladi va aniqroq takrorlaydi. Boshlang'ich maktab yoshidagi o'g'il va qiz bolalar yodlashda ba'zi farqlarga ega. Qizlar o'zlarini qanday qilib majburlashni, yodlashni sozlashni biladilar, ularning ixtiyoriy mexanik xotirasi o'g'il bolalarga nisbatan yaxshiroqdir. O'g'il bolalar yodlash usullarini o'zlashtirishda muvaffaqiyat qozonishadi, shuning uchun ba'zi hollarda ularning vositachilik xotirasi qizlarga qaraganda samaraliroq bo'ladi.

O'quv jarayonida yanada idrokni tahlil qiluvchi, tabaqalashtirilgan bo'lib, uyushgan kuzatuv xarakterini oladi; idrokda so'zning roli o'zgaradi. Birinchi sinf o'quvchilarida so'z asosan nominal funktsiyaga ega, ya'ni mavzuni tan olgandan keyin og'zaki belgi; o'rta maktab o'quvchilarida so'z nomi ob'ektning eng keng tarqalgan belgisi bo'lib, oldin uni chuqurroq tahlil qilishadi.

Idrokni rivojlantirishda o'quvchilarning muayyan ob'ektlarni idrok etish faoliyatini maxsus tashkil etadigan, ob'ektlar va hodisalarning muhim xususiyatlarini aniqlashga o'rgatadigan o'qituvchining roli katta. Idrokni rivojlantirishning samarali usullaridan biri bu taqqoslashdir. Shu bilan birga, idrok chuqurlashadi, xatolar soni kamayadi. Boshlang'ich maktab yoshida diqqatni ixtiyoriy ravishda tartibga solish imkoniyatlari cheklangan. Agar katta yoshli o'quvchi kelajakda kutilayotgan natija uchun o'zini qiziq bo'lmagan, qiyin ishlarga qaratishga majbur qilsa, u holda yosh o'quvchi esa odatda "yaqin" motivatsiya (maqtov, ijobiy belgi) mavjud bo'lganda o'zini qattiq ishlashga majbur qilishi mumkin.

Boshlang'ich maktab yoshida, o'quv materiali ravshanligi, yorqinligi bilan ajralib turganda, o'quvchi uchun hissiy munosabatni keltirib chiqarganda, e'tibor konsentratsiyalangan va barqaror bo'ladi. Bolalar ichki pozitsiyasining mazmuni o'zgaradi.

O'tish davrida u boshqa odamlar, birinchi navbatda tengdoshlari bilan munosabatlar bilan belgilanadi. Bu yoshda bolalar sinfning ishbilarmonlik va shaxsiy munosabatlari tizimida ma'lum bir mavqega ega bo'lgan da'volari paydo bo'ladi, ushbu tizimda o'quvchining ancha barqaror holati shakllanadi.

Bolaning hissiy holatiga nafaqat o'qishdagi muvaffaqiyatlar va o'qituvchilar bilan munosabatlar, balki uning o'rtoqlari bilan munosabatlari qanday rivojlanishi tobora ko'proq ta'sir qila boshlaydi.

Maktab o'quvchilarining bir-biriga bo'lgan munosabatlarini tartibga soluvchi me'yorlarda sezilarli o'zgarishlar ro'y beradi. Agar boshlang'ich maktab yoshida bu munosabatlar asosan "kattalar" axloqi normalari bilan tartibga solinsa, ya'ni o'qishdagi muvaffaqiyat, kattalar talablarini bajarish, keyin 9-10 yoshga kelib, haqiqiy o'rtoqning fazilatlarini bilan bog'liq bo'lgan "o'z-o'zidan paydo bo'ladigan bolalar normalari" birinchi o'ringa chiqadi.

Maktab o'quvchilarining to'g'ri rivojlanishi bilan ikkita talablar tizimi — bolaning pozitsiyasi va aloqa sub'ektining pozitsiyasi, ya'ni o'rtoq qarama-qarshi pozitsiyada bo'lmasligi kerak. Ular birlikda harakat qilishlari kerak, aks holda o'qituvchilar va tengdoshlar bilan nizolar ehtimoli juda katta.

O'qish boshida bolalarning o'zini o'zi qadrlashi o'qituvchi tomonidan o'qish natijalari asosida shakllantiriladi. Boshlang'ich maktabni tugatgandan so'ng, barcha tanish vaziyatlar boshqa bolalar tomonidan tuzatiladi va qayta baholanadi. Shu bilan birga, ta'lim xususiyatlari emas, balki muloqotda namoyon bo'ladigan fazilatlar hisobga olinadi. 3-sinfdan 4-sinfgacha salbiy o'z-o'zini hurmat qilish darajasi keskin oshadi.

Ushbu yoshdagi bolalarda o'z-o'zidan norozilik nafaqat sinfdoshlar bilan muloqotga, balki o'quv faoliyatiga ham tegishli. O'ziga nisbatan tanqidiy munosabatning kuchayishi yosh o'quvchilarda o'z shaxsiyatini boshqa odamlar, birinchi navbatda kattalar tomonidan umumiy ijobiy baholash zarurligini aktuallashtiradi.

Yosh o'quvchining xarakteri quyidagi xususiyatlarga ega: impulslilik, barcha holatlarni tortmasdan, o'ylamasdan darhol harakat qilish tendentsiyasi (sabab — bu hatti-harakatlarni ixtiyoriy ravishda tartibga solishning yoshga bog'liq zaifligi); umumiy iroda etishmovchiligi 7-8 yoshli bolalar hali o'z maqsadini qanday qilib uzoq vaqt ta'qib qilishni, qiyinchiliklarni o'jarlik bilan engib o'tishni bilmaydi. Kayfiyat va o'jarlik oilaviy tarbiyaning kamchiliklari bilan izohlanadi: bolalarning barcha istaklari va talablarini qondirishga odatlangan. Kayfiyat va o'jarlik-bu bolaning maktab tomonidan qo'yilgan talablarga, "kerakli" narsa nomidan "xohlagan" narsani qurbon qilish zarurligiga qarshi noroziligining o'ziga xos shaklidir.

Boshlang'ich maktabni tugatgandan so'ng, bola quyidagilarni shakllantiradi: mehnatsevarlik, ishbilarmonlik, intizom, aniqlik. Asta-sekin o'z hatti-harakatlarini ixtiyoriy ravishda tartibga solish qobiliyati, o'z harakatlarini cheklash va boshqarish qobiliyati, to'g'ridan-to'g'ri impulsarga berilmaslik, qat'iyatlilik o'sib bormoqda. 3-4-sinf o'quvchilari motivlar kurashi natijasida majburiyat motiviga ustunlik berishga qodirdir.

Boshlang'ich maktabni bitirgach, o'quv faoliyatiga munosabat o'zgaradi. Birinchidan, birinchi sinf o'quvchisi o'quv faoliyati jarayonining o'ziga qiziqishni rivojlantiradi (birinchi sinf o'quvchilari hayotda hech qachon foydali bo'lmagan narsalarni, masalan, ieroglifik belgilarini chizish uchun g'ayrat va tirishqoqlik bilan qilishlari mumkin).

Keyin uning ishining natijasiga qiziqish paydo bo'ladi: ko'chadagi bola birinchi marta belgini mustaqil ravishda o'qiydi, juda xursand bo'ladi. O'quv ishlari natijalariga qiziqish paydo bo'lgandan so'ng, birinchi sinf o'quvchilari o'quv faoliyati mazmuniga qiziqish, bilim olish zarurligini rivojlantiradilar.

O'quv faoliyati mazmuniga qiziqishni shakllantirish, bilim olish maktab o'quvchilarining yutuqlaridan qoniqish hissi tajribasi bilan bog'liq. Va bu tuyg'uni o'qituvchi, kattalar tomonidan ma'qullash, hatto eng kichik muvaffaqiyatni ta'kidlash, oldinga siljish rag'batlantiradi. Umuman olganda, bolani maktabning boshlang'ich bo'g'inida o'qitish paytida u quyidagi fazilatlarni shakllantirishi kerak: o'zboshimchalik, aks ettirish, tushunchalarda fikrlash; u dasturni muvaffaqiyatli o'zlashtirishi kerak; u faoliyatning asosiy tarkibiy qismlarini shakllantirishi kerak; bundan tashqari, o'qituvchilar va sinfdoshlar bilan munosabatlarning sifat jihatidan yangi, ko'proq "kattalar" turi paydo bo'lishi kerak.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-361 sonli qarori-T: 2018-yil 9sentyabr.2.Sodiqova Sh.A. "Maktabgacha pedagogika" Fan va texnologiya. T.2017-yil.
2. Maftuna M. OILADA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING SHAXS XUSUSIYATLARINI SHAKILLANTIRISH //Involta Scientific Journal. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 266-274.
3. Muhidinovna M. M. OILADA MAKTABGACHA VA KICHIK MAKTAB YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOY XUSUSIYATLARINI SHAKILLANTIRISH //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C. 103-107.
4. Muhidinovna M. M. Preschool Education System and Family Cooperation in the Formation of Social Characteristics //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C. 267-270.
5. Mamedova M. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOY XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYANING O'RNI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – T. 8. – №. 8.